

Ο ΚΑΙΣΑΡ ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΟΥΚΑΣ
ΑΝΤΙΓΡΑΦΕΥΣ ΤΟΥ COD. PAR. GR. 2009
ΤΟΥ DE ADMINISTRANDO IMPERIO

Ὁ κ. Gyula Moravcsik ἐν ἀνακοινώσει αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ ἔτος 1930 συνελθόντος Γ' Διεθνοῦς Συνεδρίου τῶν βυζαντινολόγων, ὡμίλησε περὶ τῆς χειρογράφου παραδόσεως τοῦ de administrando imperio τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου¹.

Ὡς γνωστὸν τὸ σημαντικώτατον τοῦτο ἔργον τοῦ συγγραφέως αὐτοκράτορος διεσώθη εἰς ἡμᾶς εἰς τέσσαρα χειρόγραφα, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον τὸ ἐν ἀνάγεται εἰς τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν. Τὸ γεγονός τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸν ἐμπιστευτικὸν χαρακτῆρα τῆς συγγραφῆς, ὅστις ἐπέβαλλε τὴν ἐπιμελῆ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῶν ἀνακτόρων φύλαξιν καὶ τὴν ἐκ μέρους τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος σχεδὸν ἀποκλειστικὴν χρῆσιν².

Τὸν κ. Moravcsik ἐν τῇ προμνησθείσῃ μελέτῃ του, ὡς ἦτο φυσικόν, ἀπησχόλησε ἰδιαιτέρως ὁ μοναδικὸς βυζαντινὸς κώδιξ 2009 τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων³, οὗτινος ἔκαμε χρῆσιν οὐχὶ ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ χειρογράφου, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει φωτογραφικοῦ ἀντιγράφου. Τούτου ἔνεκα παρέμειναν κενά τινα, ἐν τῇ ἄλλως ἀξιολογῶν ἐργασίᾳ, ἅτινα ἡμεῖς, λαβόντες εὐκαιρίαν νὰ μελετήσωμεν αὐτὸν τὸν κώδικα, προτιθέμεθα ἐνταῦθα νὰ συμπληρώσωμεν.

Τὰ κενὰ ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὴν χρονολόγησιν τοῦ κώδικος καὶ εἰς τὸν ἀντιγραφέα καὶ κτήτορα. Τὴν χρονολόγησιν ἐπεχείρησεν ἤδη ὁ Moravcsik. Ἐξετάσας οὗτος τὸν κώδικα παλαιογραφικῶς, τὸν ἐτοποθέτησεν ἐπιτυχῶς εἰς τὸν ΙΑ' ἢ ΙΒ' αἰῶνα· προέβη μάλιστα ἔτι περαιτέρω ἀποδώσας αὐτὸν εἰς τὸ δευτέρον ἡμισυ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Καὶ εἰς τὸν ὑπολογισμόν του αὐτὸν ἐπέτυχεν, ἂν καὶ ἐβασίσθη, ὡς θὰ δείξωμεν, ἐπὶ δεδομένων ἐσφαλμένων. Τὸν τελευταῖον καθορισμὸν ἐβάσισεν ἐπὶ ἐνός

---

¹ Ἡ ἀνακοίνωσις αὕτη ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἑπετηρίδι τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν Ζ' (1930) σ. 138—152.

² Ὁ Moravcsik, αὐτόθι σ. 150, ἀπέδειξε τὸν κώδικα 2009 τῶν Παρισίων ὡς ἀρχέτυπον τῶν σφισμένων ἡμῖν τοιούτων τοῦ «πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν» (de administrando imperio) ἔργου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

³ Τὰ αὐτὰ περίπου δύναται τις νὰ εἴπῃ καὶ διὰ τὸν μοναδικὸν τῆς Λειψίας κώδικα τὸν περιέχοντα τὸ «περὶ τῆς Βασιλείου τάξεως» ἔργον τοῦ αὐτοῦ Πορφυρογεννήτου.

μεταγενεστέρου ἐν φ. 211β ὑπὸ ἄλλης χειρὸς γεγραμμένου σημειώματος, ἔνθα φέρονται τὰ ἐξῆς: «σίμερον τὸ προφητικὸν πεπλήρωται λόγειον· ἴδοῦ γὰρ πρόσκυνουῦμεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστισαν». Κατωτέρω ὑπὸ τῆς ἰδίας χειρὸς: «σίμερον τὸ προφητικὸν πεπλήρωται λόγειον» καὶ κατωτέρω: «ἔτους ςχζ´.Ν».

Τὸ σημειούμενον 6607 ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτος, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ 1098-99 ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως, ὡς καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐπαναλαμβανομένου προφητικοῦ λογίου (ψαλμ. 131 στίχ. 7) ὠθήσαν τὸν Μ. νὰ θεωρήσῃ τοῦτο ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐν ἔτει 1098-99 ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων καὶ νὰ ὀρίσῃ τὸ 1099 ὡς *terminum ante quem* ὁ κῶδιξ ἔχει ἀντιγραφή. Ἡμεῖς ὅμως τοὺς ἐπὶ τοῦ σημειώματος τούτου βασισθέντας ὑπολογισμοὺς οὐδαμῶς εὐρίσκομεν πειστικούς, διότι α') τὸ σημείωμα ἐφάνη εἰς ἡμᾶς παλαιογραφικῶς μεταγενέστερον καὶ β') διότι ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἀναγραφομένης χρονολογίας εἶναι ἥμισυ ἀσφαλής.

Διὰ τὴν ἀκριβεστέραν χρονολόγησιν, ἥτις, ὡς θὰ καταδειχθῇ, πίπτει μετὰ τὸ 1050, ἀρκεῖ ὁ καθορισμὸς τῆς ταυτότητος τοῦ ἀντιγραφέως, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα μᾶς παρεδόθη.

Τὰ κατὰ τὸν ἀντιγραφέα τοῦ κώδικος οὐδόλως ἀπησχόλησαν τὸν Μοραβσικ. Καὶ ὅμως τὸ ὄνομα αὐτοῦ μᾶς διεσώθη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου φ. 211β. Ὁ ἀντιγραφεὺς, ἀγαγὼν εἰς πέρας τὴν ἀντιγραφὴν, ἐσημείωσε διὰ τῆς αὐτῆς ἐρυθρᾶς μελάνης, δι' ἧς ἐσημείου καὶ τὰ καθ' ἕκαστον κεφάλαια, εἰς τὴν λευκὴν ἀπομείναςαν τελευταίαν σελίδα τοῦ κώδικος (φ. 211β), «Ἰωάννου τοῦ Δούκα ἐγράφη χερσὶν | οἰκογενε<ῦς;> οἰκειο<υ> | Μιχαὴλ ὁ α... μετ.....».

Ποῖος ὁ Ἰωάννης Δούκας; Δύο τινὰ μᾶς ὀδηγοῦν νὰ ἀναζητήσωμεν τοῦτον μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῶν Δουκῶν: α') τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου ὄν, ὡς εἴπομεν, ἀπολύτως ἐμπιστευτικὸν δὲν ἐπετρέπετο ν' ἀντιγραφῇ παρὰ μόνον ὑπὸ ἐμπίστου προσώπου καὶ β') τὸ ὕφος τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ὑπογραφῆς, τὸ ὅποιον εἶναι καθ' ὅλα ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρυσοβούλλων. Πλεῖστα εἶναι τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τῶν Δουκῶν τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰωάννης εἰς ἡμᾶς παραδοθέντα ὑπὸ τῆς ἱστορίας. Ὁ ἡμέτερος Ἰωάννης Δούκας πιστεύομεν, ὅτι εἶναι ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Γ' Δούκα (1059-1067). Ὁ Ἰωάννης οὗτος Δούκας ἐπαιξε πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὰ δημόσια πράγματα διαρκούσης τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου Γ' (1059—1067), Ρωμανοῦ Α' (1067—1071) καὶ Μιχαὴλ Ζ' (1071—1077). Οὗτος, συμφώνως πρὸς ὅσα μᾶς λέγει ὁ σύγχρονος αὐτοῦ

καὶ φίλος Μιχαὴλ Ψελλός¹, αἰσθανόμενος ἰδιαιτέραν κλίσιν πρὸς τὰ στρατιωτικὰ πράγματα ἐμελέτησε τὴν στρατιωτικὴν φιλολογίαν τῶν προγεγεστέρων αὐτοῦ, καὶ δὴ τὴν στρατηγικὴν τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων. Τὰ στρατηγικά, τακτικά καὶ πολιορκητικὰ συγγράμματα, καὶ ἴδια ὁ Αἰλιανὸς καὶ Ἄπολλόδωρος, ἀπετέλουν τὴν κατὰ προτίμησιν ἀπασχόλησίν του. Τοιαύτας προτιμήσεις λοιπὸν ἔχων, οὐδαμῶς παράδοξον, ὅτι ἐμελέτησε καὶ ἀντέγραψε τὴν πολύτιμον συγγραφὴν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Ἐν τέλει ἐπιθυμοῦμεν, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ν' ἀναφέρωμεν τὰ τῆς δράσεως τοῦ Ἰωάννου Δούκα. Ὁ Κωνσταντῖνος Ι', ἀναλαβὼν τὴν ἀρχήν, ἀνήγαγε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ καίσαρος καὶ τὸν κατέστησε, κατὰ τὸν Μ. Ψελλόν², κοινωὸν τῶν αὐτοῦ βουλευμάτων ὡς διακρινόμενον «ἐπὶ συνέσει καὶ τῇ περὶ τὰ πράγματα δεξιότητι». Τοῦ Κωνσταντίνου Ι' ἀποθανόντος, ἡ ἀρχὴ περιῆλθεν εἰς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ υἱοὺς ἐπιτροπευομένους ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας Εὐδοκίας. Αὕτη, παρὰ τὴν ἐνυπόγραφον ὑπόσχεσιν, ἦν ἔδωκεν, ὅτι θὰ παραμείνῃ ἄγαμος, λόγῳ τῶν μεγάλων ἐξωτερικῶν κινδύνων τῆς αὐτοκρατορίας, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ συζευχθῇ μετ' ἀνδρὸς ἀξίου τῶν περιστάσεων. Ὡς τοιοῦτον δὲ ἐξέλεξε τὸν στρατηγὸν Ρωμαῖον Διογένην, καταστήσασα αὐτὸν κοινωὸν τῆς ἀρχῆς. Πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὁ καῖσαρ μετὰ τοῦ ὄλου κόμματος τῆς Αὐλῆς εὐρέθη ἀντίθετος. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ συνεχὴς διάστασις μεταξὺ τοῦ νέου αὐτοκράτορος ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ καίσαρος καὶ τῶν υἱῶν του ἀφ' ἑτέρου³. Τῆς ἀντιπαθείας ταύτης τραγικὴν ἐκδήλωσιν μᾶς διέσωσεν ἡ ἱστορία κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ματζικιέρτ.

Ὁ Ρωμαῖος Διογένης, ἅμα τῇ ἀναρρῆσει αὐτοῦ, ἤρχισε τὰς προπαρασκευὰς διὰ μίαν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν λυμαινομένων τὴν Μ. Ἀσίαν Τούρκων. Μετὰ τινα χρόνον ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ ἐγκατέλιπε τὴν πρωτεύουσάν, οὐδεμίαν ὅμως τρέφων ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν Αὐλὴν, ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν νεώτερον υἱὸν τῆς ἀνγούστας Εὐδοκίας καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ι', Ἀνδρόνικον, ὡς καὶ τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ καίσαρος Ἰωάννου, Ἀνδρόνικον. Τὸ 1071, μετὰ τριετείς σχεδὸν ἀγῶνας, ἐγένετο ἡ ὀλεθρία συνεπείας διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν μάχη τοῦ Ματζικιέρτ. Ἡ ἥττα ἐκείνη ἀπεδόθη ὑπὸ μέρος τῆς κοινῆς γνώμης εἰς προδοτικὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἀνδρόνικου υἱοῦ τοῦ καίσαρος Ἰωάννου, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ αὐτοκρά-

¹ Μ. Ψελλοῦ, Χρονογραφία 2, 180 ἔξ., ἔκδ. B. m. Renaud, collection de l'Association Guillaume Budé (Paris 1928).

² Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 150.

³ Μ. Ψελλόζ, Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 161. Μιχ. Ἀτταλειάτου, Ἱστορία, σ. 101.

τωρ εἶχεν ἐμπιστευθῆ τὴν διοίκησιν μιᾶς μοίρας τοῦ στρατεύματος¹. Καὶ δὴ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς μάχης κλινούσης πρὸς τὸ τέλος καὶ τοῦ αὐτοκράτορος θεωρήσαντος φρόνιμον, ὅπως ὁ στρατὸς ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ στρατόπεδον ὀπισθεν τοῦ χάρακος, ἐδόθη ἢ πρὸς στροφὴν διαταγή. Τὴν στροφὴν ὁμως ταύτην αἱ μᾶλλον μεμακρυσμέναί μονάδες, διατελοῦσαι ὑπὸ τὸν Ἀνδρόνικον, ἐκλαβοῦσαι ὡς φυγὴν, «Ἀνδρονίκου τοῦ υἱοῦ τοῦ καίσαρος τὸν λόγον ὑποβαλόντος ταῖς φάλαγξιν»², ἔσπευσαν ἀτάκτως πρὸς τὸ στρατόπεδον, τοῦθ' ὅπερ παρέσυρε καὶ τοὺς λοιποὺς εἰς φυγὴν. Ἡ ἐπακολουθήσασα αἰχμαλωσία τοῦ αὐτοκράτορος ἔδωκεν ἐκ νέου τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὸ κόμμα τῆς Αἰλῆς. Τοῦτο οὐχ ἦττον εὐρέθη διηρημένον ὡς πρὸς τὴν λύσιν τοῦ ἀναφυέντος ζητήματος ἀνωτάτου ἄρχοντος. Οἱ μὲν ὑπεστήριζον ἀνάθεσιν τῆς ἐξουσίας εἰς τὴν Εὐδοκίαν, οἱ δὲ εἰς τὸν πρωτότοκον υἱὸν αὐτῆς καὶ Κωνσταντίνου Γ' Μιχαήλ, ἄλλοι δὲ πάλιν προετίμων τὴν ἀπὸ κοινοῦ διαχείρισιν ταύτης³. Ὁ καῖσαρ Ἰωάννης μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἦτο ὑπὲρ τῆς δευτέρας λύσεως, τῆς ὁποίας τὴν ἐπιβολὴν δραστηρίως ἐπεδίωξε. Καὶ πράγματι ἐπιτυχῶν νὰ κερδίσῃ μέγα μέρος τῶν συγκλητικῶν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ τὸν Μ. Ψελλόν⁴, ἐξεδίωξε τοῦ θρόνου τὴν Εὐδοκίαν, κείρας καὶ ἐγκλείσας εἰς τὴν ὑπ' αὐτῆς ἀνεγερευθεῖσαν μονήν, καὶ ἀνεκίρριξε μόνον αὐτοκράτορα τὸν Μιχαήλ (1071).

Ἡ ἐπιρροή τοῦ καίσαρος ἐπὶ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοκράτορος ἦτο μεγάλη μέχρι τῆς ἐμφανίσεως ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τοῦ λογοθέτου Νικηφόρου⁵. Δὲν παρήλθεν ὁμως πολὺς χρόνος καὶ οἱ ἐν τοῖς πράγμασι ὄφειλον ν' ἀντιμετωπίσουν τὸν ἀπελευθερωθέντα αὐτοκράτορα. Ἐναντίον τούτου ἀπεστάλη ὁ πρωτοπρόεδρος Κωνσταντίνος, ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ καίσαρος⁶. Ὁ Ρωμανός, νικηθείσης μοίρας τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Κιλικίαν, ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ καῖσαρ ἀπέστειλεν ἐκ νέου κατὰ τοῦ Ρωμανοῦ στρατιωτικὴν δύναμιν ὑπὸ τὸν ἕτερον υἱὸν αὐτοῦ Ἀνδρόνικον. Ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἀντιπάλων περιήγαγε τὸν Ρωμανόν, ἐντὸς τῶν Ἀδάων εὐρισκόμενον, εἰς ἀμηχανίαν. Πρὸ ἀδιεξόδου εὐρεθείς, κείρεται μοναχὸς καὶ παραδίδεται.

¹ Μ. Ἀ τ τ α λ ε ι ἄ τ η ς, "Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 161. Ἰ ω α ν. Ζ ω ν α ρ ἄ, Χρο- νικὸν 3, 701, 5 ἔξ.

² Ζ ω ν α ρ ἄ ς, Αὐτόθι.

³ Ζ ω ν α ρ ἄ ς, 3, 701, 8 ἔξ.

⁴ Ζ ω ν α ρ ἄ ς, 3, 704, 2 ἔξ.

⁵ Ζ ω ν α ρ ἄ ς, 3, 707, 1 ἔξ.

⁶ Μ. Ψ ε λ λ ὄ ς, "Ἐνθ' ἀνωτ. 2, 167. Μ. Ἀ τ τ α λ ε ι ἄ τ η ς, "Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 169.

Ἐάν πρέπει νὰ πιστεύσωμεν τὸν Σκυλίτζην¹, τὸ γνωστὸν τραγικὸν τέλος τοῦ ἀτυχήσαντος αὐτοκράτορος ὀφείλεται εἰς τὸν Ἰωάννην Δούκαν καὶ μόνον, ἔνεργήσαντα ἄνευ γνώμης τοῦ Μιχαὴλ Ζ'. Οἱ Τούρκοι μένεα πνέοντες διὰ τὴν ἀκύρωσιν τῶν μετὰ τοῦ Ρωμανοῦ συμπεφωνημένων τὴν συνεπαγομένην ἀπάνθρωπον συμπεριφορὰν τῶν συμπολιτῶν του, εἰσβάλλον ἐκ νέου εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας.

Ἐναντίον αὐτῶν ἀποστέλλεται ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνὸς καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Φράγκος Ρουσέλιος ἡγούμενος ὁμοεθνῶν μισθοφόρων. Οἱ δύο οὗτοι ἐν Ἰκονίῳ εὗρισκόμενοι καὶ φιλονεικίησαντες, δι' ἄγνωστον λόγον, ἐχωρίσθησαν καὶ ὁ μὲν Ρουσέλιος ἐπεδόθη εἰς τὴν διαρπαγὴν τῆς ὑπαίθρου, ὁ δὲ Ἰσαάκιος, μόνος ἐγκαταλειφθεὶς, ἠττήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μάλιστα συνελήφθη αἰχμάλωτος. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἔτι ἐπιδεινωθείσης καταστάσεως ὤρισθη ὁ καῖσαρ Ἰωάννης τοποθετηθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ². Οὗτος ὑπερβὰς τὸ Δορύλαιον καὶ παρὰ τὸν Σαγγάριον ἀφίχθεις ἐπληροφορήθη τὰ τῆς παρουσίας τοῦ Ρουσελίου ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ὄχθης τοῦ ποταμοῦ. Ἐπιθυμῶν, πρὶν ἢ συνεχίση τὴν πορείαν ἐναντίον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν, δι' ἀπεσταλμένων ἐκάλεσε τὸν Ρουσελίον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ χρησιμοποιοθεὶς ὁμως αὐστηρὸς καὶ ἀπειλητικὸς τόνος εἶχεν ἀντίθετον τοῦ προσδοκηθέντος ἀποτέλεσμα. Τοῦ Ρουσελίου ἀπορρίψαντος τὴν πρότασιν, ὁ καῖσαρ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἀποστάτου. Καὶ πράγματι ἤρχισε νὰ παρασκευάζεται δι' ἄμεσον ἐπίθεσιν. Ἐπειγόμενος νὰ προσβάλλῃ τὸν Ρουσελίον, διατάσσει τὴν διάβασιν τῆς γεφύρας χωρὶς νὰ περιορίσῃ τὴν ἀφίξιν τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ. Πρὶν οὗτος ὁμως ἀναπαρατάξῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν ὄχθης, ὑφίσταται τὴν ἐπίθεσιν τῶν Φράγκων. Ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς διασκορπίζεται καὶ ὁ ἴδιος ὁ καῖσαρ πίπτει εἰς χεῖρας τοῦ Ρουσελίου ζῶν. Ὡς εἶναι ἀδτονόητον, ὁ Ρουσέλιος ἐγένετο μέγας καὶ περιώνυμος. Ἄγων μετ' ἑαυτοῦ τὸν καῖσαρα σιδηροδέσμιον διευθύνεται πρὸς τὸν Βόσπορον. Ἡ ἀγγελία τοῦ ἀτυχήματος τοῦ Σαγγαρίου ταράσσει τὸν αὐτοκράτορα. Μὴ βλέπων ὁ Μιχαὴλ Ζ' ἄλλην διέξοδον ἀπεπειράθη ὅπως ἐπαναγάγῃ τὸν Ρουσελίον ὑποσχεθεὶς τὸ ἀξίωμα τοῦ κουροπαλάτου ὡς καὶ πολλὰ δῶρα³. Ὁ Ρουσέλιος ὁμως ἀπέρ-

¹ Κ ε δ ρ η ν ὀ σ - Σ κ υ λ ῖ τ ζ η ς, 2, 705, 7 ἔξ. «λέγεται δὲ τὰ κατ' αὐτοῦ πρᾶχθέντα γνώμης ἄτερ γενέσθαι τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ, ὡς ὑστερον αὐτὸς ἐνωμότως διασχυρίζετο, τοῦ καίσαρος ὑπὸ σκότῳ καὶ ἀφανείᾳ ταῦτα τελεσιουργούντος καὶ διαπραττομένου.»

² Μ. Ἄ τ τ α λ ε ι ἄ τ η ς, σ. 184 ἔξ. Κ ε δ ρ η ν ὀ σ - Σ κ υ λ ῖ τ ζ η ς, 2, 709, 7 ἔξ. Ζ ω ν α ρ ἄ ς, 3, 710, 3 ἔξ.

³ Μ. Ἄ τ τ α λ ε ι ἄ τ η ς, σ. 186 ἔξ. Κ ε δ ρ η ν ὀ σ - Σ κ υ λ ῖ τ ζ η ς, 2, 710.

ριψε τὰ προσφερόμενα καὶ συνέχισε τὴν πορείαν. Τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἀξιεπίσταντος ἐν τῷ μεταξύ διὰ τῆς προσφυγῆς πλείστον Φράγκων εἰσῆλθεν εἰς Χρυσόπολιν καὶ τὴν ἐπιπόνησεν. Ὁ Μιχαὴλ Ζ', ἐπιθυμῶν νὰ καταμαλᾶξῃ τοῦτον, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει κρατούμενα, ἀπέστειλεν ὅμως συνάμα καὶ μοῖραν Τούρκων ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους διάγουσαν τότε, διατάξας ἔναντι ἀδράς ἀποζημιώσεως, ὅπως προσβάλουν τὸν Ρουσέλιον.

Ταῦτα πληροφορηθεὶς ὁ τελευταῖος ἐγκατέλιπε τὴν Χρυσόπολιν καὶ ἐν σπουδῇ διηυθύνθη πρὸς τὴν Νικομήδειαν, ἐπιθυμῶν δ' ὅπως ἐνισχύσῃ τὰς δυνάμεις του προσεταιριζόμενος καὶ Ἑλληνας στρατιώτας ἐχρησιμοποίησε τὸν καίσαρα ὡς δόλωμα. Ἀπαλλάξας αὐτὸν τῶν δεσμῶν τὸν ἀνεκίρην αὐτοκράτορα. Ὁ τελευταῖος μετὰ τὸ γεγονός τοῦτο φαίνεται ἀναλαβὸν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τῶν Τούρκων. Ἡ ἐπακολουθήσασα ὅμως σύγκρουσις ἔληξε διὰ τῆς πλήρους ἥττης τῶν περὶ Ρουσέλιον καὶ τῆς αἰχμαλωσίας αὐτοῦ καὶ τοῦ καίσαρος. Ὁ αὐτοκράτωρ πληροφορηθεὶς τὰ συμβάντα, ἔσπευσε, ἵνα ἐξαγοράσῃ τὸν καίσαρα φοβούμενος μήπως οἱ Τούρκοι μιμούμενοι τὸν Ρουσέλιον ἀνακηρύξουν τὸν Ἰωάννην αὐτοκράτορα ἀποβλέποντες εἰς τὴν διὰ τοιοῦτου τρόπου ἀποκτησὶν πόλεων. Ὁ καίσαρ ἐλεύθερος πλέον διηυθύνετο πρὸς τὴν προτεύουσαν. Καθ' ὁδὸν ὅμως φοβηθεὶς μὴ κατηγορηθῆ ὡς ἀποστάτης διὰ τὴν ἀκουσίαν ἀνακήρυξίν του εἰς αὐτοκράτορα, ἔκρινε καλόν, ὅπως μὴ ἐμφανισθῆ ἐνώπιον τοῦ ἀνεψιοῦ καὶ αὐτοκράτορος μὲ κοσμικὸν ἔνδυμα, ὅθεν ἐκουσίως περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα.

Ἀθήναι, Σεπτέμβριος 1938

Γ. ΚΟΛΙΑΣ